

УДК 341.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.117>

МІЖНАРОДНИЙ СУД СПРАВЕДЛИВОСТІ ЯК СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ: НАДМІРНИЙ ОПТИМІЗМ ЧИ ОБҐРУНТОВАНЕ ПРИПУЩЕННЯ?

Марусяк О.В.,

*доктор філософії в галузі «право»,
старший науковий співробітник сектору порівняльного правознавства
Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування
НАПрН України
ORCID: 0000-0002-4113-0624*

Марусяк О.В. Міжнародний суд справедливості як суд з прав людини: надмірний оптимізм чи обґрунтоване припущення?

Стаття присвячена дослідженню Міжнародного суду справедливості (Міжнародного суду ООН) як гіпотетичного суду з прав людини. Запропоновано два запитання для теоретичної рефлексії, які обумовили мету цього дослідження: по-перше, чи можна розглядати діяльність Суду через парадигму прав людини, і, по-друге, чи можна цей Суд вважати повноцінним судом з прав людини? Для пошуку відповідей на ці запитання було використано поняття «суд з прав людини» у широкому значенні як інституціоналізованого судового механізму, покликаного вживати необхідних юридичних заходів для фіксації відповідних порушень прав людини, а також захисту та відновлення таких прав незалежно від того, хто може бути заявником у такій справі (держава чи особа). Дослідження доводить, що діяльність Суду дійсно доцільно розглядати через парадигму прав людини, на що вказує сама ж юриспруденція Суду, і що доводять численні академічні дослідження на Заході. Проте, проаналізувавши відповідні аргументи та контраргументи, було спростовано припущення, що цей Суд можна розглядати як суд з прав людини. Незважаючи на те, що у багатьох конвенціях з прав людини особливе місце у розв'язанні спорів відведено цьому Суду, самі ж права людини ніколи не виступали самостійним об'єктом спору у цих провадженнях, а завжди були частиною міждержавного спору. Крім того, Суд неодноразово демонстрував формальне ставлення до способів фіксації порушень конвенцій про права людини, до методології встановлення фактів у таких справах та критеріїв відшкодування постраждалим від відповідних порушень, що не сприяло захисту прав людини у відповідних справах. У статті також наголошено на важливості людського фактору у формуванні юриспруденції Суду, і висловлено сподівання на якісну еволюцію ставлення Суду до прав лю-

дини в разі, якщо серед його суддів більшість складатимуть прихильники людиноцентричного підходу до міжнародного права.

Ключові слова: Міжнародний суд справедливості, Міжнародний суд ООН, ICJ, Світовий Суд, права людини, міжнародне право, міжнародне право прав людини, міжнародне гуманітарне право.

Marusiak O. International Court of Justice as a Court of Human Rights: excessive optimism or reasonable assumption?

The article addresses the study of the International Court of Justice (ICJ) as a hypothetical court of human rights. Two questions guide the theoretical reflection and aim of this study: first, can the activities of the Court be viewed through the paradigm of human rights, and second, can the ICJ be considered a functional court of human rights? To answer these questions, the broad concept of a "court of human rights" is used, which refers to an institutionalized judicial mechanism intended to take necessary legal measures to record relevant human rights violations and to protect and restore such rights, regardless of who may be the claimant in such a case (a state or a person). The study demonstrates that it is appropriate to consider the activities of the ICJ through the paradigm of human rights, as evidenced by the Court's jurisprudence and numerous academic studies in the West. However, after analyzing the relevant arguments and counterarguments, the assumption that the Court can be regarded as a court of human rights is refuted. While many human rights conventions assign a special role to the ICJ in resolving disputes, human rights have never been the sole object of dispute in these proceedings; instead, they have always been part of an interstate dispute. Furthermore, the Court has repeatedly shown an ambiguous attitude towards methods of recording violations of human rights conventions, fact-finding methodology in such cases, and criteria for compensating victims

of such violations, which has not contributed to the protection of human rights in relevant cases. The article also emphasizes the importance of the human factor in shaping the Court's jurisprudence and expresses hope for an evolution of quality in the ICJ's treatment of human rights, should a majority of judges adopt a human-centred approach to international law.

Key words: International Court of Justice, ICJ, World Court, Human Rights, International Law, International Human Rights Law, International Humanitarian Law.

Постановка проблеми. Міжнародний суд справедливості (International Court of Justice/ICJ) як головний судовий орган Організації Об'єднаних Націй є судом *sui generis* в системі міжнародного правопорядку. Заснований відповідно до Статуту ООН [3], ICJ вирішує юридичні спори, передані на його розгляд державами, а також надає консультативні висновки з правових питань, переданих йому уповноваженими органами та установами системи ООН. ICJ наділений універсальною предметною юрисдикцією, однак, відповідно до ст. 34 (1) Статуту ICJ [22], тільки держави можуть бути сторонами у тих спорах, які розглядаються Судом. Це суттєво відрізняє ICJ від будь-яких інституцій регіональних систем захисту прав людини, де заявниками, в основному, є особи, які звертаються за захистом своїх прав. Ніхто не буде заперечувати, що ICJ був задуманий в першу чергу для вирішення міждержавних спорів, в т.ч. щодо встановлення юридичного факту наявності чи відсутності порушень міжнародних зобов'язань держав. Однак, в провадженні ICJ часто перебувають справи, які так чи інакше стосуються питань тлумачення та застосування міжнародних конвенцій у сфері прав людини. Розглядаючи такі справи, ICJ робить свій вклад у розвиток міжнародного права прав людини (International Human Rights Law/IHRL). ICJ зіштовхується з доктриною прав людини навіть у тих випадках, коли він розглядає спори чи надає консультативні висновки з питань, які напряму не стосуються сфери прав людини. З огляду на це виникає, як мінімум, два запитання. По-перше, чи можна діяльність ICJ розглядати через парадигму прав людини? І, по-друге, чи можна ICJ вважати судом з прав людини? Пошук відповідей на поставлені запитання і є **метою** цього дослідження.

Стан наукової розробки теми дослідження. Станом на сьогодні існує багато наукових досліджень того, як юриспруденція ICJ впливає на формування IHRL та інших суміжних сфер міжнародного права. Наприклад, наукова робота «*The Development of Human Rights Law by the Judges of the International Court of Justice*» (Hart Publishing, 2007) Шіва Р.С. Беді (Shiv R.S. Bedi)

присвячена дослідження діяльності ICJ при творенні та застосуванні міжнародного права через вимір прав людини, а також різним позиціям суддів ICJ з цього питання [2]. Генціан Зібері (Gentian Zyberi) у монографії «*The Humanitarian Face of the International Court of Justice. Its Contribution to Interpreting and Developing International Human Rights and Humanitarian Law Rules and Principles*» (Intersentia, 2008) детально проаналізував взаємодію ICJ зі сферою міжнародного гуманітарного права та IHRL, а також внесок Суду у тлумачення та розвиток норм та принципів у цих сферах [25]. Колективна монографія «*The Development of International Law by the International Court of Justice*» (Oxford University Press, 2013) за редакцією Крістіана Дж. Тамса (Christian J. Tams) та Джеймса Слоана (James Sloan) хоча і стосується більш загальнотеоретичних питань, однак серед іншого піднімає питання дотримання прав людини в контексті вирішення територіальних спорів [23, с. 172–176], впливу діяльності Суду на розвиток IHRL [23, с. 301–325], а також юридичних проблем, які стосуються захисту прав народів та меншин [23, с. 327–352]. Інша наукова праця «*A Farewell to Fragmentation. Reassertion and Convergence in International Law*» (Cambridge University Press, 2015) за редакцією Мадса Анденеса (Mads Andenæs) та Ейріка Бйорге (Eirik Bjorge), присвячена загальній проблемі фрагментації міжнародного права, не обходить увагою проблеми застосування та міжнародного гуманітарного права та IHRL в діяльності ICJ [1, с. 87–145, 272–296]. Про діяльність ICJ в парадигмі прав людини також писали такі науковці як Бруно Зімма (Bruno Simma), Мартін Шайнін (Martin Scheinin), Манфред Новак (Manfred Nowak), Юлія Козма (Julia Kozma) та інші.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно дати визначення того, що мається на увазі під поняттям «суд з прав людини». Для цілей цього дослідження це поняття буде вживатися у широкому значенні як інституціоналізований судовий механізм, покликаний вживати необхідних юридичних заходів для фіксації відповідних порушення прав людини, а також захисту та відновлення таких прав незалежно від того, хто може бути заявником у такій справі (держава чи безпосередньо особа).

Досліджуючи систему міжнародного правопорядку у сфері захисту прав людини, важко не помітити, що вона відзначається складністю і різноманітністю формальних та неформальних відносин, які існують між різними міжнародними та наднаціональними інституціями, зокрема, судами, трибуналами та арбітражами. Серед теоретиків та практиків міжнародного права не існує консенсусу щодо концептуального бачення того, яким чином юриспруденція ICJ взаємодіє

з юриспруденцією інших судів та трибуналів і *vice versa*. Колишні судді ICJ Гібер Гійом (Gilbert Guillaume) та дещо меншою мірою Стівен Швель (Stephen Schwebel) були прихильниками ієрархічних відносин між ICJ та іншими судами, вбачаючи, що ICJ знаходиться на вершині ієрархії всіх судів [10, с. 32]. Як доказ цього можна згадати той факт, що інші суди дійсно посилаються на рішення та юридичні позиції ICJ, а також попередника – Постійного суду міжнародного правосуддя (Permanent Court of International Justice). Наприклад, у нещодавньому рішенні Великої палати від 25 червня 2024 р. у міждержавній справі *Ukraine v. Russia (re Crimea)* Європейський суд з прав людини не просто цитує позиції ICJ у різних справах, зокрема і у справі *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*, а й доповнює позицію ICJ у контексті зафіксованих порушення прав людини в Криму [9, para. 191, 913, 914, 925, 1160, 1161, 1365].

Якщо взяти такий підхід за методологічну основу, тоді можна позитивно стверджувати, що будь-які юридичні позиції ICJ у сфері застосування IHRL та інших суміжних сфер мають автоматично вважатися визначальними для застосування міжнародного права іншими інституціями, а сам ICJ, розглядаючи такі справи, фактично діє як суд з прав людини, формуючи відповідні міжнародно-правові тренди, хоча він і не діє у тому ж модусі, як, наприклад, суди у регіональних системах захисту прав людини.

Також одним з аргументів на користь того, що ICJ теоретично міг би вважатися судом з прав людини є те, що, як мінімум, у восьми міжнародних конвенціях у сфері прав людини містяться положення про врегулювання спорів (compromissory clause) між державами-учасницями цих конвенцій через звернення до ICJ: стаття IX *Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього* (1948 р.) [7]; стаття IX *Конвенції про політичні права жінок* (1953 р.) [6]; 3) стаття 22 *Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації* (1965 р.) [12]; стаття XII *Міжнародної конвенції про припинення та покарання злочинів апартеїду* (1973 р.) [14]; стаття 29 *Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок* (1979 р.) [5]; стаття 30 *Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання* (1984 р.) [4]; стаття 92 *Міжнародної конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей* (1990 р.) [13]; стаття 42 *Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень* (2006 р.) [11].

Кожна держава-учасниця відповідної конвенції має можливість звернутися до ICJ, якщо, звісно, не було застережень щодо юрисдикції Суду з боку потенційної держави-відповідача. Також доцільно згадати, що станом на 1 липня 2024 р. на розгляді ICJ знаходиться 6 проваджень щодо вищезгаданих конвенцій [19], половина яких стосується *Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього*.

Однак, аналізуючи практику ICJ щодо тлумачення та застосування таких конвенцій, можна відразу навести контраргумент: права людини у будь-якій зі справ ніколи не виступають самостійним об'єктом спору, а є лише частиною більш широкого міждержавного спору (часто з політичним відтінком). Тобто у таких випадках ICJ не розглядає порушення права людини *per se*, а лише порушення державами своїх зобов'язань відповідно до конвенцій у сфері прав людини. Саме через це Бруно Зімма вважає, що фактична діяльність Суду з розгляду таких справ є дуже далекою від того, щоб ICJ заслуговував на звання «світового суду з прав людини» [23, с. 320]. Теоретичне надання фізичним особам безпосереднього доступу до Суду як сторонам зробило б ICJ більш схожим на класичний суд з прав людини, однак це б неминуче породило б багато проблем на практиці, через що така ідея звучить доволі утопічно [23, с. 320]. Звісно, є науковці, які виступають за реформу ICJ і навіть підтримують створення окремого міжнародного/світового суду з прав людини, який міг би гіпотетично розглядати такі справи. Зокрема, Генціан Зібері роздумував над доцільністю створення окремої палати з прав людини та гуманітарних питань у складі ICJ [24], а Мартін Шайнін, Манфред Новак та Юлія Козма навіть розробили проект Статуту Світового суду з прав людини, який мав би юрисдикцію щодо розгляду порушень у сфері прав людини за 21 міжнародною конвенцією з прав людини [20]. Зрозуміло, що жодна з цих ідей на практиці ще не була реалізована.

Іншою проблемою, яка неминуче виникає під час подібних теоретичних рефлексій є неоднозначне ставлення самого ж ICJ до питань прав людини. До сьогодні ICJ так і не розробив уніфікованої методології встановлення фактів у справах про порушення державами конвенцій у сфері прав людини, а також критеріїв відшкодування тим, хто постраждав від таких порушень. Навіть, коли Суд юридично констатує факт грубих порушень державою-учасницею спору будь-якої конвенції з прав людини, ICJ не рідко зупиняється на цьому кроці, не доводячи справу до логічного завершення і не вживаючи жодних способів захисту прав постраждалих. Розглядаючи подібні справи, Суд доволі часто тяжіє не до гуманістичного, а до формально-догматичного виміру юриспруденції, що суттєво шкодить будь-яким намаганням віднайти ефективні механізми захисту та відновлення прав постраж-

далих, через що ICJ часто критикують. Наприклад, Діан Децієрто (Diane Desierto), аналізуючи рішення ICJ від 31 січня 2024 року у справі *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)* [15], дивується, чому Суд не пояснив, на яких підставах він дійшов до юридичного висновку про відсутність необхідності або доцільності призначити хоча б якісь засоби правового захисту: «Оглушливе мовчання Суду щодо надання будь-яких суттєвих пояснень чи правових аргументів стосовно його рішень не присуджувати жодних репарацій Україні – за винятком декларативного рішення про порушення договору – є проблематичним як з погляду міжнародного права, так і з інституційної легітимності Суду для Договірних Сторін, які подають спори на підставі міжнародних договорів (особливо тих договорів, які стосуються права людини), де населення постраждалої держави зазнає шкоди або збитків» [8].

Науковці також критикують вибіркове фіксування порушень міжнародних конвенцій з права людини з боку ICJ. Наприклад, Ірина Марчук, розглядаючи питання дискримінації кримських татар через заборону Меджлісу¹ у цій же справі, написала, що її «дещо дивує те, що більшість не змогла побачити дискримінації поза політичними мотивами. Заборона Меджлісу є актом расової дискримінації; це, безсумнівно, призвело до порушення прав кримських татар» [21].

В юриспруденції ICJ можна знайти багато прикладів застосування подібного формального підходу до тлумачення міжнародних конвенцій у сфері прав людини, і значно менше випадків, коли Суд застосував більш гуманістичний підхід до вирішення справи шляхом хоча б присудження компенсації, як він це зробив у справах *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)* [16], *Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua)* [18] і *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)* [17].

Цілком зрозуміло, що підходи ICJ стосовно питань прав людини цілковито залежать від людського фактору, а саме від складу суддівського корпусу, який розглядає і вирішує конкретну справу. Як і у будь-якому суді, в ICJ при вирішенні справи борються різні (і часто – повністю протилежні та взаємовиключні) методологічні підходи та юридичні позиції суддів, а тому проміжний і фінальний результат провадження залежить також від того, чия позицію чи підхід

підтримає більшість суддів. Не важко передбачити значну еволюцію юриспруденції ICJ, якщо серед його суддів більшість складатимуть прихильники людиноцентричного, а не державоцентричного підходу до IHRL. В такому випадку ICJ однозначно наблизиться до того, що в цій статті називається судом з прав людини.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє ствердно відповісти на перше запитання, поставлене на початку статті: діяльність ICJ дійсно можна і необхідно розглядати через парадигму прав людини. Численні наукові рефлексії на цю тему, а також сама юриспруденція Суду стосовно тлумачення та застосування міжнародних конвенцій у сфері прав людини тільки підтверджують цю тезу. Однак, щодо питання, чи можна однозначно вважати ICJ судом з прав людини, виникають складнощі. З одного боку, якщо припустити, що ICJ знаходиться на вершині неформальної ієрархії всіх інших судів, то цей Суд, формуючи відповідні тренди у сфері застосування IHRL, можна вважати певною мірою вважати судом з прав людини. З іншого боку, незважаючи на те, що у багатьох конвенціях з прав людини особливе місце у розв'язанні спорів відведено ICJ, самі ж права людини ніколи не виступають самостійним об'єктом спору у цих провадженнях, а є лише частиною більш широкого міждержавного спору. Крім того, юриспруденція ICJ у сфері прав людини демонструє неоднозначне ставлення самого Суду до фіксування порушень конвенцій про права людини, методології встановлення фактів у таких справах та критеріїв відшкодування постраждалим від відповідних порушень. Формально-догматичний підхід, який часто використовує ICJ, не сприяє захисту прав постраждалих, а присудження хоча б компенсацій як заходів судового захисту у подібних справах є швидше винятком, ніж загальним правилом. З огляду на це, незважаючи на висловлене припущення, ICJ поки що не можна розглядати як повноцінний суд з прав людини. Однак, якщо у майбутньому серед суддів ICJ більшість складатимуть прихильники людиноцентричного підходу до IHRL, то Суд однозначно наблизиться до того, що можна назвати судом з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Andenas, Mads, and Eirik Bjorge (editors). *A Farewell to Fragmentation: Reassertion and Convergence in International Law*. Cambridge University Press, 2015.
2. Bedi, Shiv R.S. *The Development of Human Rights Law by the Judges of the International Court of Justice*. Hart Publishing, Oxford, Portland Oregon, 2007.

¹ ICJ дійшов до висновку, що Україна не надала переконливих доказів того, що заборона Меджлісу ґрунтувалася на етнічному походженні його членів, а не на його політичних позиціях і діяльності, а отже акт дискримінації у значенні пункту 1 статті 1 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації відсутній [15, para. 272].

3. *Charter of the United Nations*, 26 June 1945. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (дата звернення: 14.07.2024).
4. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, New York, 10 December 1984. *United Nations, Treaty Series*, vol. 1465, p. 85.
5. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, New York, 18 December 1979, *United Nations, Treaty Series*, vol. 1249, p. 13.
6. Convention on the Political Rights of Women, New York, 31 March 1953. *United Nations, Treaty Series*, vol. 193, p. 135.
7. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 9 December 1948, *United Nations, Treaty Series*, vol. 78, p. 277.
8. Desietro, Diane. Human Rights Reparations and Fact-Finding Quandaries in the 2024 ICJ Judgments in Ukraine v. Russian Federation. *EJIL:Talk! Blog of the European Journal of International Law*, 11 March 2024. URL: <https://www.ejiltalk.org/human-rights-reparations-and-fact-finding-quandaries-in-the-2024-icj-judgments-in-ukraine-v-russian-federation/> (дата звернення: 14.07.2024).
9. European Court of Human Rights. *Ukraine v. Russia (re Crimea)*, Judgment of 25.06.2024 [GC]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-234982%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-234982%22%7D) (дата звернення: 14.07.2024).
10. Herik, Larissa van den and Carsten Stahn (editors). *The Diversification and Fragmentation of International Criminal Law*. Martinus Nijhoff, 2012.
11. International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, New York, 20 December 2006. *United Nations, Treaty Series*, vol. 2716, p. 3.
12. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, New York, 21 December 1965, *United Nations, Treaty Series*, vol. 660, p. 195.
13. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, New York, 18 December 1990. *United Nations, Treaty Series*, vol. 2220, p. 3.
14. International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid, 30 November 1973, *United Nations, Treaty Series*, vol. 1015, p. 243.
15. International Court of Justice, *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*, Judgment on Merits of 31 January 2024. URL: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-00-en.pdf> (дата звернення: 14.07.2024).
16. International Court of Justice. *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of the Congo)*, Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 324
17. International Court of Justice. *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, Reparations, Judgment, I.C.J. Reports 2022, p. 13.
18. International Court of Justice. *Certain Activities Carried Out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua)*, Compensation, Judgment, I.C.J. Reports 2018, p. 15.
19. International Court of Justice. *Pending cases*. URL: <https://www.icj-cij.org/pending-cases> (дата звернення: 01.07.2024).
20. Kozma, Julia, Nowak Manfred and Martin Scheinin. *A World Court of Human Rights : Consolidated statute and commentary*. Vienna/ Graz, Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2010, Recht, Studienreihe des Ludwig Boltzmann Instituts fur Menschenrechte, Bd. 22.
21. Marchuk, Iryna. Unfulfilled Promises of the ICJ Litigation for Ukraine: Analysis of the ICJ Judgment in Ukraine v Russia (CERD and ICSFT). *EJIL:Talk! Blog of the European Journal of International Law*, 22 February 2024. URL: <https://www.ejiltalk.org/unfulfilled-promises-of-the-icj-litigation-for-ukraine-analysis-of-the-icj-judgment-in-ukraine-v-russia-cerd-and-icsft/> (дата звернення: 14.07.2024).
22. Statute of the International Court of Justice, 26 June 1945. URL: <https://www.icj-cij.org/statute> (дата звернення: 14.07.2024).
23. Tams, Christian J., and James Sloan (editors). *The Development of International Law by the International Court of Justice*. Oxford University Press, 2013.
24. Zyberi, Gentian. Taking Rights Seriously: Time for Establishing a Human Rights and Humanitarian Issues Chamber at the International Court of Justice? *University of Prishtina Journal of Human Rights and Policy*, 2009, vol. 2, No. 1, pp. 103–126.
25. Zyberi, Gentian. *The Humanitarian Face of the International Court of Justice: Its Contribution to Interpreting and Developing International Human Rights and Humanitarian Law Rules and Principles*. Utrecht School of Human Rights Research Series, Volume 26, Intersentia, 2008.